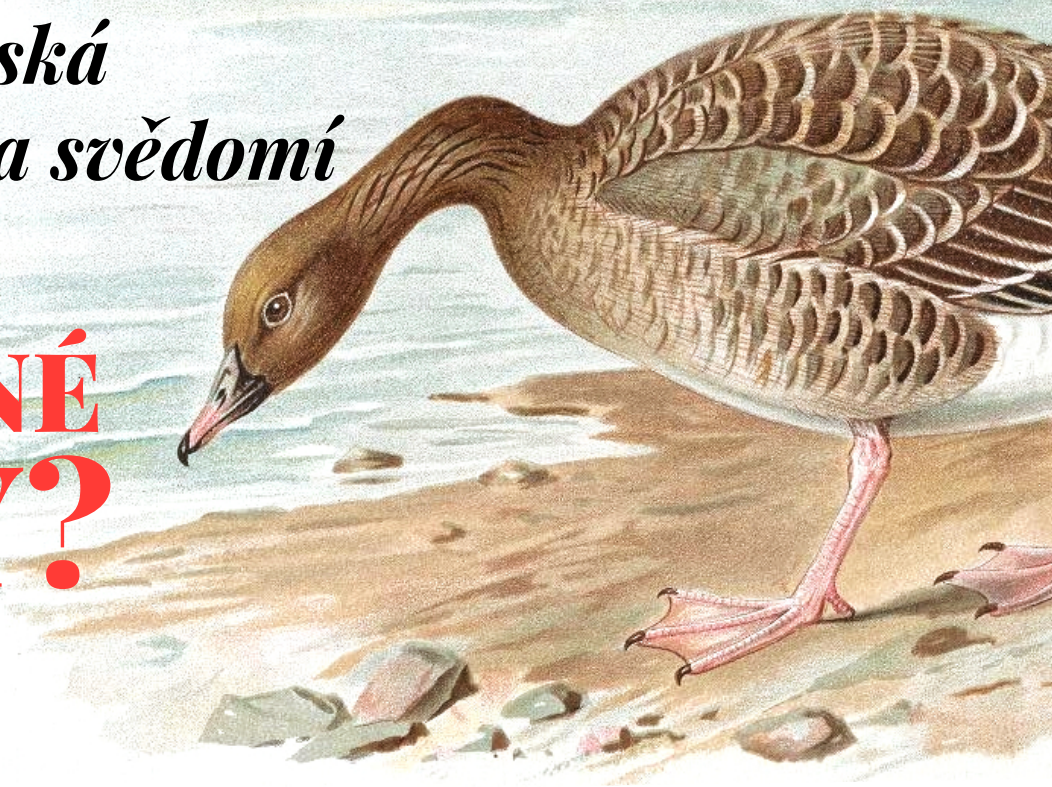

Měla tunguzská katastrofa na svědomí vymizení

ZÁHADNÉ HUSY?

Relativně novodobá historie ornitologie přináší i příběhy, které v sobě nesou nádech tajemna i úžasu. Jedním z takových příběhů je záhadná sibiřská husa, která nemá ani platné vědecké jméno a jejíž zánik halí jedna z nejkontroverznějších událostí v dějinách planety Země – Tunguzský výbuch. Ačkoli hnízdiště této husy nebylo nikdy objeveno, popsal ruský ornitolog, prof. Petr Petrovič Suškin v roce 1897 tuto husu jako „*Anser neglectus*“ – nový ptačí druh pocházející z Baškirska. Významný ruský vědec vůbec netušil, že se *Anser neglectus* zapíše do historie jako záhadný pták, který z neznámých důvodů zmizel z povrchu země a jehož hnízdiště zůstane navždy neznámá.

Na počátku příběhu o tajemné huse stálo Suškinovo pozorování devíti jedinců „husy polní“, kteří i přes růžový zobák a růžové nohy (místo oranžovo žlutých) nemohli být zaměněni za husu krátkozobou (*A. brachyrhynchus*). Následně rozpoutaná debata o taxonomii *Anser neglectus* směřovala k jejímu zařazení pod *Anser fabalis* Lath. (tedy husa polní) a to ze-

jména kvůli podobnosti s *A. f. fabalis*. Taxonomické postavení *Anser neglectus* bylo však často v průběhu let měněno a kolísalo od druhu k poddruhu a později i k popření existence této husy. Z tehdejších zdrojů dat lze však vyvozovat vážné pochybnosti o klasifikaci *Anser neglectus* jako poddruhu, variaci nebo mutaci *A. f. fabalis*.

Ačkoli se mohla Suškinova husa jevit na první pohled jako typická husa polní, přesto se od ostatních hus polních lišila výběrem suchých teplých zimovišť. Její peří mělo v oblasti hlavy načervenalý tón. Hřbet a spodina pak měly teplejší hnědý tón než u ostatních druhů hus, stejně tak konce per horních částí těla měly hnědší barvu. Při pozorování byla výrazně větší než *A. f. rossicus* a projevovala se i specifickým voláním.

„Skutečnost, že tito ptáci byli rozpoznatelní na základě jejich volání, je fascinujícím příběhem,“ napsali v roce 1986 ornitologové P. R. G. Huyskens a P. Maes, kteří byli přesvědčeni, že *Anser neglectus* byla nezávislá taxonomická jednotka, a tedy samostatný ptačí druh. Stavbou

těla připomínala *A. f. fabalis*, měla dlouhý krk a úzký neobvykle štíhlý zobák, s výrazně oválnějším nehtem než u jiných druhů hus, spodní čelist měla rovnou. U některých ptáků bylo možno pozorovat i bílé variabilně široké opeření kolem horní čelisti zobáku. Její hlavním charakteristickým znakem, který ji odlišoval od ostatních druhů hus, však byly již zmíněné růžově zbarvené končetiny. Jejich zbarvení se pohybovalo od světle růžové až po tmavě růžo-

vou. Totéž zbarvení platilo i pro oblast zobáku mezi nehtem a nozdrami (slemenem).

Počátkem dvacátého století byla velká hejna Suškinových hus pozorována na třech zimovištích – v Baškirsku, v okolí Taškentu v Uzbekistánu a v Hortobágách na východě Maďarska. Tato husa brzy získala v ruském jazyce tři lidová jména: Ufimski Gumennik (Ufská husa – pojmenovaná po městě Ufa, hlavním městě

Husa polní (Anser fabalis) hnízdí v rozsáhlém areálu od severní Skandinávie po východní Asii, na tomto území vytváří řadu populací, na jejichž taxonomický status v minulosti nebylo – a ani dnes není – jednoznačně nahlíženo a hodnoceno. Již dříve byly od husy polní jako samostatný druh husa krátkozobá (Anser brachyrhynchus) odděleny populace hnízdící ve východním Grónsku, na Islandu a Špicberkách, i „kontinentální“ husy polní ale stále zůstávají předmětem taxonomických studií. Podle některých pohledů je tak původní druh husa polní (Anser fabalis) tvořen (minimálně) dvěma druhy, a to husou polní, popř. tajgovou (Anser fabalis) a husou tundrovou (Anser serrirostris). Faunistická komise České společnosti ornitologické i nadále husu tundrovou považuje za poddruh husy polní a nikoliv za nový druh v Seznamu ptáků ČR. Faunistická databáze rozděluje (pod)druhy husy polní na dva samostatné taxony husu polní (Anser fabalis fabalis) a husu tundrovou (Anser fabalis rossicus). Takto rozděluje poddruhy husy polní i některá další ornitologická periodika.

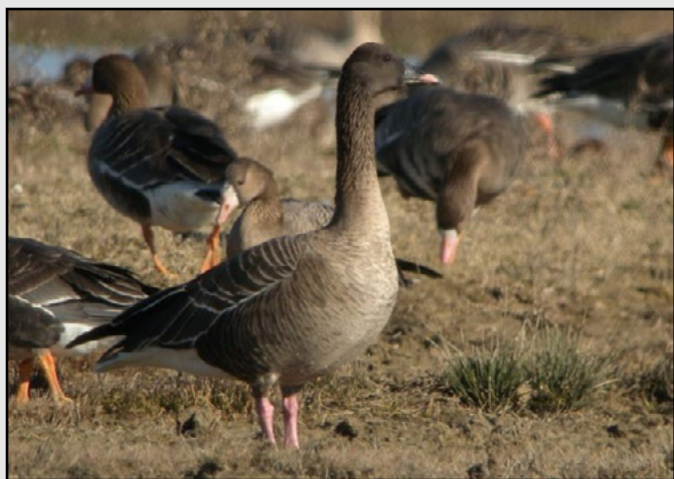
Zdroj: <http://fkco.cz/fk/>

Baškirské republiky), Tonkoklyuvii Gumennik (Husa s tenkým zobákem) a Tonkonosii Gumennik (Husa s tenkým nosem). Právě poslední zmíněný název se stal v Rusku nejběžnějším pojmenováním pro *Anser neglectus*.

Sám Suškin popsal svá setkání s *Anser neglectus* v Baškirsku: „Z mého úkrytu, jsa vyzbrojen párem dalekohledů, jsem mohl prozkoumat stovky hus. Jen jednou nebo dvakrát jsem mezi nimi viděl husy s oranžovým zobákem a nohama. Všechny ostatní byly *Anser neglectus*, s výjimkou několika náhodných jedinců hus velkých, které se mezi *Anser neglectus* vmísí-

ly. Husy *Anser neglectus*, s nohama a zobákem připomínajícími svou barvou spíše maso, byly dobře známé místním Baškirům a Tatarům. Když jsem jim ukázal husy s oranžovým zobákem a nohama (*A. f. rossicus*), tvrdili, že to byla pro ně vzácná nebo neznámá husa. Také místní lovci, kteří znali divoké husy, neustále hovořili o růžové barvě“.

Po roce 1911 pak tento druh začal velmi rychle mizet. Ačkoli byly od té doby na výše zmíněných zimovištích sporadicky viděny druhy hus *A. f. fabalis* a *A. f. rossicus*, které zbarvením zobáku a nohou připomínaly *A. neglectus*, samotný ten-

*Rozruch vyvolalo pozorování a fotografická dokumentace dvou jedinců hus, které nesou některé znaky *Anser neglectus* a které byly pozorovány Lucianem Falgarim 21. ledna 2012 v blízkosti Cony v přírodní rezervaci Foce Isonzo v Itálii. Husy byly původně určeny jako *Anser brachyrhynchus*. Dva jedinci, jinak identičtí s husou tundrovou (*Anser fabalis rossicus*), měli nohy růžové barvy místo obvykle oranžově zbarvených.*

Zdroj: sbict.it | **Foto:** Luciano Falgari

to druh byl zahalen tajemstvím i pro tehdejší vědce, kteří se podívovali, že populace druhu se tak katastroficky snížila během pouhých dvou desetiletí. P. R. G. Huyskens odkazoval na skutečnost, že vymizení početné populace hus „najednou“ je jedním z nejvýznamnějších ornitologických jevů Evropy 20. století. Rovněž Urs N. Glutz von Blotzheim a Kurt M. Bauer v knize *Handbuch der Vögel Mitteleuropas* píší: „Výrazná nestabilita výskytu *Anser neglectus* zůstává nevyřešeným problémem. Od roku 1899 do roku 1911 tato husa zimovala v Maďarsku ve velkém počtu (až 150 000 exemplářů), ale už od dvacátých let je jej výskyt mizivý.“ Ještě během třicátých let minulého století se v zoo v Budapešti nacházeli tři jedinci *Anser neglectus* spolu s deseti jedinci husy polní (*Anser fabalis*). Oba druhy se podle svědectví od sebe na první pohled výrazně lišily, a to zejména barvou nohou. Zdá se tedy nanejvýš pravděpodobné, že tento druh vyhynul. Mezi všemi dostupnými hypotézami zániku tohoto druhu se jako nejpravdě-

podobnější jeví souvislost s tunguzskou katastrofou.

Tunguzskou událostí byl mimořádně silný výbuch, ke kterému došlo 30. června 1908 nedaleko řeky Podkamenná Tunguska v prostoru centrální Sibiře, v dnešním Krasnojarském kraji v Rusku. Událost je připisována výbuchu kosmického tělesa s rozměry 50 až 190 metrů, které vstoupilo do zemské atmosféry a vybuchlo ve výšce asi 5 až 10 km nad zemským povrchem. Exploze byla natolik silná, že v oblasti přibližně 2150 km² vyvrátila a přelámala víc než 80 milionů stromů. Síla výbuchu je odhadována na 10 až 30 megatun, což je 2 000 krát víc než měla atomová bomba svržená na Hirošimu. V oblasti exploze nebyl nikdy nalezen žádný odpovídající meteorit ani doposud potvrzený kráter.

Podle některých vědců mohl mít výbuch devastující vliv právě v oblastech, kde měla Suškinova husa hnízdit a způsobit přeživším husám gene-

tické mutace. Jiným názorem je, že popisovaná událost snad mohla narušit elektromagnetický kompas ptáků, což je ale značně nepravděpodobné.

Anser neglectus je jediným druhem (pokud bude tento taxonomický status potvrzen), který v moderní době vymizel z Eurasie. Záhada taxonomického statusu a vyhynutí *Anser neglectus* přetrvává. Měly by být provedeny genetické analýzy zachovalých (?) biologických vzorků a bylo by zajímavé hledat v jejich tkáňích izotopy typické pro atomy identifikované v sektoru postiženém tunguzskou událostí. Do té doby zůstává Suškinova husa jedním z nejzáhadnějších ptáků historie ornitologického výzkumu.

Simona Vosáhlová

Autorka děkuje RNDr. Lukáši Šimkovi za cenné připomínky k textu.

Zdroj:

Huyskens, P. R. G. 1986: *Het Europees Rietganzenprobleem Anser fabalis* [The Bean Geese problem in Europe]. *Oriolus* 52: 105–256.

Impe V. J. 2019: *The mystery of Anser neglectus Sushkin, 1897. Victim of the Tunguska disaster? A Hungarian story.* *Ornis Hungarica* 27/2: 20 – 58.

Urs N Glutz Von Blotzheim, Kurt M Bauer & Einhard Bezzel 1984: *Handbuch der Vögel Mitteleuropas.* AULA-Verlag, Wiebelsheim.

<https://goosemania.ru/gumennik-anser-fabalis-bean-goose/>

<https://ornithomedia.com/breves/la-mysterieuse-oie-de-sushkin-et-son-etrange-disparition-soudaine/>

<https://ru.wikipedia.org>

